



Högsta domstolen  
Box 2066  
103 12 STOCKHOLM

## YZ ./. riksåklagaren angående koppleri

(Svea hovrätts dom 2023-12-13 i mål B 8294-22)

Högsta domstolen har beslutat att riksåklagaren ska svara skriftligen på YZs överklagande. Jag vill anföra följande.

### Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom. Enligt min mening finns det inte skäl att meddela prövningstillstånd i målet.

### Bakgrund

#### Tingsrättens dom

Tingsrätten dömde YZ för koppleri begånget under två tidsperioder, dels den 6 mars 2019 – 31 maj 2019, dels den 5 februari 2020 – 11 maj 2020. YZ dömdes för att ha främjat att prostituerade haft tillfälliga sexuella förbindelser mot ekonomisk ersättning. Främjandet bestod i att YZ upplåtit en lägenhet för de prostituerade vistelse och verksamhet och därigenom skapat möjligheter för de tillfälliga sexuella tjänsterna att äga rum. Tingsrätten bestämde påföljden till sju månaders fängelse.

När det gäller frågan om påföljd uttalade tingsrätten följande.

YZ är 35 år gammal och förekommer under ett avsnitt i belastningsregistret avseende ringa narkotikabrott. Han döms nu för koppleri på det sätt som framgår ovan. När det gäller brottslighetens straffvärde konstaterar tingsrätten att de gärningar som YZ döms för avser två förhållandevis långa tidsperioder. Som anförts har främjandet enligt åtalpunkten 1 också avsett ett flertal kvinnor och tillfällen. YZs främjande har varit begränsat till att han upplåtit en lägenhet för de prostituerade kvinnornas verksamhet. Han har inte varit behjälplig med till exempel annonsering eller kontakt med kunder. Hans handlande har alltså varit av avgörande betydelse för kvinnorna, som utan tillgång till lägenheten inte haft samma möjligheter för sin verksamhet. Mot bakgrund av de förhållandevis långa perioderna och den relativt stora omfattningen av verksamheten enligt åtalpunkten 1 bedömer tingsrätten att det samlade straffvärdet för brottsligheten uppgår till sju månaders fängelse. Med hänsyn till brottets art ska fängelse väljas som påföljd (jfr. RH 2013:18). Tingsrätten anser inte att det förflutit en i förhållande till brot-

tets art ovanligt lång tid sedan brotten begicks, särskilt med hänsyn till utredningens omfattning och då nya brottsmisstankar uppdagades ett år efter den första misstanken. Det finns vid straffmätningen därför inte skäl att avvika från straffvärdet. Påföljden ska därför bestämmas till sju månaders fängelse.

### *Hovrättens dom*

Både åklagaren och YZ överklagade tingsrättens dom beträffande påföljdsfrågan.

Hovrätten ändrade inte tingsrättens dom i påföljdsdelen. Därvid uttalades följande.

I hovrätten har ett kompletterande yttrande från Kriminalvården inhämtats. Av yttrandet framgår sammantaget att frivården gör bedömningen att det till viss del föreligger ett övervakningsbehov, främst mot bakgrund av YZs inställning till brottet.

YZ har i hovrätten sammanfattningsvis uppgett att han lever under ordnade förhållanden, att han inte vet om han kommer bli av med sin fasta anställning om han döms till ett fängelsestraff samt att han har ändrat sitt liv helt och hållet och inte längre har några problem med droger.

Hovrätten gör inte några andra bedömningar än de som tingsrätten har gjort vare sig när det gäller straffvärde eller val av påföljd. Vad som i hovrätten har framkommit om YZs personliga förhållanden förändrar inte den bedömningen. Hovrätten delar även tingsrättens bedömning att det i målet inte varit fråga om en sådan långsam handläggning som bör medföra lindring av påföljden. Tingsrättens dom i denna del ska därför inte ändras.

### *YZs överklagande*

YZ yrkar att Högsta domstolen, med ändring av hovrättens dom, dömer honom till en icke frihetsberövande påföljd. Under alla förhållanden yrkas strafflindring.

Enligt YZ har ärendet handlagts långsamt. Den långsamma handläggningen har varit betungande för YZ och bör påverka såväl straffvärde som påföljdsväl.

YZ uppger vidare att han missbrukat narkotika men att en påtaglig förbättring har skett av hans personliga och sociala situation i hänseenden som kan antas ha haft samband med hans brottslighet.

YZ hävdar vidare att det saknas särskild anledning att befara att han kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet. Enligt YZ synes det finnas förutsättningar för påföljden villkorlig dom och skyddstillsyn i kombination med samhällstjänst. YZ samtycker till samhällstjänst.

Om Högsta domstolen skulle finna att straffvärdet för gärningarna medför att ett fängelsestraff är oundgängligen nödvändigt anser YZ att kombinationen

fängelse och skyddstillsyn är lämplig. Det faktum att brottet han dömts för har ett visst artvärde torde inte hindra detta påföljdsval.

När det gäller frågan om prövningstillstånd hävdar YZ att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar hans överklagande. Detta eftersom det synes saknas vägledande praxis från Högsta domstolen avseende koppleri och det synes vara oklart huruvida koppleri är ett artbrott eller inte. Osäkerheten medför oklarheter kring brottets straffvärde och vilken påföljd som är lämplig eller förväntad.

## Grunder

### Den centrala frågan i målet

YZ hävdar att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen uttalar sig om huruvida koppleri är ett artbrott eller inte.

Jag koncentrerar min svarsskrivelse till denna fråga.

## Regleringen

### *Bestämmelserna*

Enligt 6 kap. 12 § första stycket brottsbalken döms den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning för koppleri till fängelse i högst fyra år.

Enligt 30 kap. 4 § BrB ska rätten vid val av påföljd fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Som skäl för fängelse får rätten, utöver brottslighetens straffvärde och art, beakta att den tilltalade tidigare har gjort sig skyldig till brott.

### *Förarbetsuttalanden*

Bestämmelsen i 30 kap. 4 § brottsbalken tillkom vid 1989 års påföljdsreform. Av propositionen framgår att med brottslighetens art avsågs främst sådana brottstyper som enligt dåvarande praxis ansågs motivera fängelse, trots att de inte hade ett högt straffvärde. Det rörde sig om brott som av främst allmänpreventiva skäl normalt skulle medföra ett kort fängelsestraff (se prop. 1987/88:120 s. 100).

Det synes inte finnas några förarbetsuttalanden som tar direkt sikte på frågan om koppleri är ett brott av sådan art att det föreligger en presumtion för fängelse. Bestämmelsen om koppleri infördes i 6 kap. brottsbalken vid brottsbalkens tillkomst. Bestämmelsen ändrades 1969 då åldersgränsen i första stycket sänktes till 20 år. År 1984 utvidgades möjligheterna att ingripa mot koppleri. Syftet med lagstiftningen var att prostitutionen skulle motverkas. År 1998 gjordes språket könsneutralt. Utöver en språklig omarbetning 2005 fördes yt-

terligare omständigheter in i tredje stycket avseende vad som ska särskilt beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Slutligen skärptes maximistraffet för grovt koppleri 2018 (se redovisningen i Bäcklund m.fl., Brottsbalken [version 24, 20 maj 2024, JUNO], kommentaren till 6 kap. 12 § under rubriken Bakgrund).

2014 års människohandelsutredning uttalade följande i sitt slutbetänkande SOU 2016:70 (se s. 331).

I opublicerad överrättspraxis finns ibland generella uttalanden om att koppleri är ett brott av sådan art som talar för att påföljden ska bestämmas till fängelse. Några sådana uttalanden går dock inte att finna i förarbetena. Några vägledande avgöranden från Högsta domstolen i fråga om att koppleri är brott av sådan art att fängelse mera generellt bör väljas som påföljd finns inte heller. Viss refererad överrättspraxis finns emellertid där brottet ansetts vara av sådan art att fängelse borde väljas som påföljd.

I en fotnot till det nu citerade uttalandet hänvisades till det refererade hovrättsavgörandet RH 2013:18.

### *Praxis*

I NJA 1999 s. 561 uttalade Högsta domstolen att allmänt sett gäller att den brottsrubricering som är tillämplig inte i alla lägen är avgörande för bedömningen av om ett brott ska anses vara av den arten att fängelse bör ådömas. Styrkan för presumtionen för fängelse kan variera beroende på brottslighetens karaktär i det särskilda fallet och omständigheterna kring brottet. Ibland kan det tänkas att ett brott med hänsyn till sådana förhållanden över huvud taget inte bör anses vara av den arten att speciellt starka skäl för fängelse föreligger, trots att brott med den aktuella rubriceringen i allmänhet brukar bestraffas med fängelse med hänvisning till brottslighetens art. Omvänt kan ett visst brotts art tänkas utgöra ett skäl för fängelse, även om det är ovanligt att brott med den rubriceringen anses tillhöra den kategori brott vid vilka arten talar för fängelse.

I NJA 2014 s. 559 ”De kinesiska kullagren”, som gällde varumärkesintrång, uttalade Högsta domstolen att den praxis som rådde före reformen 1989 och som kom att gälla även därefter byggde på tanken att det beträffande vissa brottstyper finns ett behov av att ta hänsyn till intresset av allmän laglydnad. I linje med vad som vid reformens tillkomst uttalades om betydelsen av allmänpreventionen fanns det emellertid anledning att iaktta stor försiktighet med att utan uttryckligt stöd i lagförarbeten bygga vidare på den grunden. Generellt måste det också enligt Högsta domstolen antas att utrymmet för att genom rättsutveckling i praxis särbehandla ytterligare brottstyper med hänvisning till deras art är begränsat. Omständigheter som har betydelse för frågan om en viss brottstyp, trots avsaknad av stöd i lagförarbeten eller tidigare praxis, ska särbehandlas med hänvisning till brottets art kan enligt Högsta domstolen vara det särskilda behovet av normbildning som den aktuella brottstypen kan föranleda.

Behovet av normbildning angavs t.ex. kunna ha sin grund i att det typiskt sett rör sig om svårupptäckta brott eller att brottstypen innefattar en samhällsfara som inte reflekteras på annat sätt vid påföljdsbestämningen.

I RH 2013:18 dömde hovrätten den tilltalade för koppleri till villkorlig dom, förenad med samhällstjänst. Enligt hovrätten motsvarade brottets straffvärde ett fängelsestraff som inte översteg två månader. När det gäller påföljdsvalet uttalade hovrätten följande avseende frågan om koppleri, som inte är grovt, utgör ett artbrott.

I lagförarbetena till den nuvarande regeln om koppleri synes frågan om artbrott inte ha berörts. Kriminaliseringen av koppleri ter sig i första hand som ett sätt att förhindra den kriminalitet - ofta av allvarlig natur - som många gånger begås i anslutning till prostitution eller förebygga övriga sociala problem som prostitution kan medföra. Detta skulle tala för att koppleri är ett sådant brott som även utan att vara grovt är ett artbrott. Så synes domstolarna i sin praxis även uppfatta brottet eftersom påföljden i övervägande antal fall bestäms till fängelse. Hovrätten anser därför att vid tillämpningen av 30 kap. 4 § brottsbalken ska påföljden för A.N. primärt bestämmas till ett fängelsestraff.

Hovrätten fann att det förelåg särskilda skäl för att välja villkorlig dom, förenad med samhällstjänst, som påföljd. Därvid beaktades dels att A.N. samtyckt till att utföra samhällstjänst, dels att straffvärdet på hans brott var förhållandevis lågt (två månader).

En sökning på JUNO har utförts avseende hovrättsdomar i tiden efter RH 2013:18 som gäller koppleri av normalgraden där brottet har ett straffvärde understigande ett års fängelse. Sökningen gör inte anspråk på att vara heltäckande. Den bild som tonar fram är emellertid att hovrätterna mer eller mindre regelmässigt behandlar koppleri av normalgraden som ett artbrott.

I vissa domar hänvisas till rättsfallet RH 2013:18. Så är fallet i följande avgöranden.

Svea hovrätts dom 2014-11-11 i mål B 8936-14  
Hovrätten för Västra Sveriges dom 2015-12-21 i mål B 2768-15  
Göta hovrätts dom 2016-03-18 i mål B 1504-15  
Svea hovrätts dom 2021-06-29 i mål B 6716-21  
Svea hovrätts dom 2022-06-07 i mål B 8863-21  
Svea hovrätts dom 2022-10-20 i mål B 10764-22  
Hovrätten för Västra Sveriges dom 2023-01-23 i mål B 7092-22

I andra domar hänvisas inte till RH 2013:18 när det konstateras att koppleri av normalgraden är att anse som ett artbrott. Så är fallet i följande avgöranden.

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2014-09-09 i mål B 1085-14  
Svea hovrätts dom 2014-11-17 i mål B 11372-13  
Hovrätten för Västra Sveriges dom 2018-06-14 i mål B 1177-18  
Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2019-08-26 i mål B 2111-19

Svea hovrätts dom 2019-12-13 i mål B 6943-18 och B 4850-19  
Hovrätten för Övre Norrlands dom 2020-01-30 i mål B 860-19  
Hovrätten för Västra Sveriges dom 2022-01-20 i mål B 2673-21

### *Doktrinen*

Catharina Månsson, Björn Hansson och Martin Borgeke uttalar följande om påföljdsvalet för koppleri (se Studier rörande påföljdspraxis med mera, Elektronisk version, 2023, s. 786).

Av kriminalstatistiken kan utläsas att år 2022 dömdes eller meddelades strafföreläggande för koppleri av normalgraden som huvudbrott i 23 fall. Påföljden bestämdes i 14 fall till fängelse, i 1 fall till skyddstillsyn och i 7 fall till villkorlig dom, varav 4 med samhällstjänst. Konsumtionsdom meddelades i 1 fall.

Det innebär att av de som dömdes till fängelse, skyddstillsyn eller villkorlig dom fick 64 % fängelse som påföljd. Av samma kategori fick 82 % en påföljd som får bedömas som svårare än vanlig skyddstillsyn eller vanlig villkorlig dom.

För de som dömdes till fängelse bestämdes strafftiden till mer än två men högst tre månader i 3 fall, till mer än tre men högst fyra månader i 4 fall, till sex månader i 2 fall, till mer än sex månader men mindre än ett år i 3 fall och till mer än ett men högst två år i 2 fall. Det genomsnittliga fängelsestraffets längd var sju månader.

Enligt författarna tyder kriminalstatistiken på att domstolarna är benägna att åberopa brottets art som skäl för fängelse. Lagföringar avseende koppleri och grovt koppleri konstateras vara relativt sällsynta.

### *En skärpt syn på sexualbrotten*

Sedan tillkomsten av koppleribestämmelsen har det skett en omfattande förändring av synen på sexualbrott där befintliga bestämmelser skärpts och ytterligare handlingar har kriminaliserats, inte minst genom att den nedre gränsen för våldtäkt sedan den 1 juli 2018 utgår från bristande frivillighet. Utvidgningen av tillämpningsområdet för våldtäkt (och sexuellt tvång) har, genom införandet av ett oaktsamhetsansvar och slopandet av det så kallade realtidkravet vid distansbrott, lett till att den som köper sex i högre utsträckning kan dömas för våldtäkt, och att vissa handlingar som tidigare bedömdes som koppleri numera kan straffas som våldtäkt. (prop. 2017/18:177 s 39 och prop. 2021/22:231 s. 29 f.) Vidare kan tilläggas att koppleri har ett nära samband med människohandel i sexuellt syfte, en bestämmelse som inte fanns när koppleri kriminaliserades.

### **Min bedömning**

Hovrätten har funnit att det koppleribrott som YZ dömts för har ett straffvärde motsvarande sju månaders fängelse. Jag ifrågasätter inte denna hovrätts bedömning.

Den centrala frågan i målet är om koppleri av normalgraden är att anse som ett brott av sådan art att det föreligger en presumtion för att välja fängelse som påföljd.

I RH 2013:18 uttalade hovrätten att frågan om artbrott inte synes ha berörts i lagförarbetena till den nuvarande bestämmelsen om koppleri. Detta är, såvitt jag kunnat finna, riktigt. I sammanhanget bör dock noteras att bestämmelsen om koppleri av normalgraden inte varit föremål för några sakliga lagändringar sedan 1984.

I 2013 års refererade hovrättsfall uttalade hovrätten vidare att kriminaliseringen av koppleri i första hand ter sig som ett sätt att förhindra den kriminalitet - ofta av allvarlig natur - som många gånger begås i anslutning till prostitution eller att förebygga övriga sociala problem som prostitution kan medföra. Detta ansågs kunna tala för att koppleri är ett sådant brott som även utan att vara grovt är ett artbrott. Enligt hovrätten syntes domstolarna i sin praxis också uppfatta brottet på detta sätt eftersom påföljden i övervägande antal fall bestämdes till fängelse. I det aktuella målet ansåg hovrätten att påföljden, vid tillämpningen av 30 kap. 4 § brottsbalken, primärt skulle bestämmas till ett fängelsestraff.

Som framgått i det föregående synes hovrätterna även i tiden efter RH 2013:18 behandla koppleri av normalgraden som ett artbrott. Det är för övrigt lätt att ta till sig hovrättens motivering, dvs. att kriminaliseringen av koppleri i första hand ter sig som ett sätt att förhindra den, ofta allvarliga, kriminalitet som många gånger begås i anslutning till prostitution eller att förebygga övriga sociala problem som prostitution kan medföra. Vidare talar enligt min mening den skärpta synen på sexualbrott som redovisats i det föregående för att koppleri av normalgraden, i enlighet med gällande hovrättspraxis, bör betraktas som ett artbrott.

I ”De kinesiska kullagren” uttalade Högsta domstolen att den praxis som rådde före reformen 1989 och som kom att gälla även därefter byggde på tanken att det beträffande vissa brottstyper finns ett behov av att ta hänsyn till intresset av allmän laglydnad. I linje med vad som vid reformens tillkomst uttalades om betydelsen av allmänpreventionen fanns det emellertid anledning att iakttäta stor försiktighet med att utan uttryckligt stöd i lagförarbeten bygga vidare på den grunden. Utrymmet för att genom rättsutveckling i praxis särbehandla ytterligare brottstyper med hänvisning till deras art angavs vara begränsat.

Högsta domstolens uttalanden i ”De kinesiska kullagren” är således framåtsyftande. Det är endast i undantagsfall som det utan uttryckligt stöd i förarbetsuttalanden eller tidigare praxis är möjligt för domstolarna att särbehandla ”nya” brottstyper med hänvisning till deras art.

I det nu aktuella fallet finns det som nyss nämnts inget stöd i lagförarbetena för att behandla koppleri av normalgraden som ett artbrott. Ett sådant stöd kan inte heller återfinnas i Högsta domstolens praxis. Koppleri av normalgraden har däremot under mycket lång tid behandlats som ett artbrott i hovrättspraxis. Detta framgår av hovrättens uttalanden i det refererade avgörandet RH 2013:18. Enligt min mening kan Högsta domstolens uttalanden i 2014 års avgörande inte innebära att en befintlig fast hovrättspraxis ska rivas upp. Särskilt inte nu, tio år senare, när praxis fortsatt är stabil.

Jag anser således att koppleri av normalgraden är ett brott av sådan art att det föreligger en presumtion för att bestämma påföljden till fängelse. Hovrätten har funnit att det koppleribrott som YZ dömts för har ett straffvärde motsvarande sju månaders fängelse. Vid artbrott med ett så högt straffvärde krävs alldeles särskilda skäl för att frånga presumtionen för fängelse (se NJA 2000 s.195). Några sådana skäl finns inte i det nu aktuella fallet. Enligt min mening är hovrättens dom genom vilken YZ dömts till sju månaders fängelse riktig.

## **Processuella frågor**

### **Frågan om prövningstillstånd**

Prövningstillstånd får enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan alltså inte föranleda prövningstillstånd på denna grund (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken m.m. [version 95, 8 december 2023, JUNO], kommentaren till 54 kap. 10 §).

Högsta domstolen har som nämnts inte prövat frågan om koppleri av normalgraden ska anses vara ett brott av sådan art att det föreligger en presumtion för att bestämma påföljden till fängelse. I hovrättspraxis har brottet däremot under mycket lång tid behandlats som ett artbrott. Detta framgår av det refererade avgörandet RH 2013:18. Hovrättspraxis är i nuläget fortsatt stabil. Jag kan inte se att det finns skäl för Högsta domstolen att i dag pröva om en sedan många år fast hovrättspraxis ska omkullkastas. Högsta domstolens uttalanden i ”De kinesiska kullagren” är som nämnts framåtsyftande och kan rimligtvis inte innebära att domstolarna ska bortse från den hovrättspraxis som gällde 2014.

Mot bakgrund av det sagda anser jag att en prövning av YZs överklagande inte skulle vara av vikt för ledning av rättstillämpningen. Jag avstyrker prövningstillstånd.



**Bevisning m.m.**

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen skulle komma att meddela prövningstillstånd.

Marie-Louise Ollén  
tf. vice riksåklagare

Lars Persson

Kopia till:

Utvecklingscentrum  
Åklagarkammaren i Västerås (AM-43702-20)